

Ágendás könyvünk kritikája írásban és gyakorlatban.

E sorokban reflektálni akarok azokra a hivatalos és nem hivatalos véleményekre és javaslatokra, melyek „A mi istentiszteletünk” című ágendáskönyvre vonatkozólag a sajtó útján napvilágot láttak,* valamint az új istentiszteleti rendtartás bevezetése kapcsán szerzett tapasztalatokra.

I.

Az ágendás könyvet általában úgy elvi, mint gyakorlati szempontból szimpátiával fogadják azok, akik szükségességnek tartották általánosságban is véleményt mondani róla. Megállapítják, hogy tiszta kálvinista alapelveken nyugszik, amelyeket következetesen érvényesít és úgy a terjedelem és a kiállítás, mint a beosztás és elrendezés tekintetében céljának megfelelő. Azok a kisebb kifogások, melyek részben a példatár elégtelenségére, részben a végrehajtási utasítás egyes

* Kádár Géza: Egyházunk ágendás könyve. Ref. Szemle 1929. évf. 12., 14., 15., 16. szám.

Dr. Musnai László: Istentiszteletünk reformja. Ref. Szemle 1929. évf. 20. számúj / Central University Library Cluj

Boér Károly: Megjegyzések új ágendáskönyvünkről. Ref. Szemle 1929. évf. 21. szám.

Kiss István: Véleményes javaslat a vasárnapi és ünnepi liturgiáról. Ref. Szemle 1929. évf. 22—24. szám.

Máthé Elek: Hozzászólás. Református Lelkészek Lapja 1929. évf. 10. szám.

Szász Ferenc: Az új vasárnapi liturgia. Ref. Lelkészek Lapja 1929. évf. 12. szám.

A kézdi egyházmegye előadója: Vélemény „A mi istentiszteletünk”-ről. Ref. Lelk. Lapja 1929. évf. 15. szám.

Lukács László: Konferenciái előadás az Ágendás könyvről. Ref. Lelk. Lapja 1929. évf. 14. szám.

Márk Mihály: Az új ágendáskönyv. Ref. Lelk. Lapja 1929. 15. sz.

Pálffy Károly: Új liturgiánk homíliás része a gyakorlatban. Ref. Lelk. Lapja 1929. évf. 15. szám.

Szász Ferenc: Az új úrvacsorai liturgia. Ref. Lelk. Lapja 1929. évf. 17. szám.

A Széki Református Egyházmegye határozati javaslata „A mi istentiszteletünk” c. új ágendáskönyvre vonatkozólag. Ref. Lelk. Lapja 1929. évf. 19. szám.

Szász Ferenc: Konfirmáció az új agenda szerint. Ref. Lelk. Lapja 1929. évf. 20. szám.

id. Mester János: Az új liturgia és annak hatása. Ref. Lelk. Lapja 1929. évf. 20. szám.

hiányosságaira, vagy némely liturgiai alkalomra vonatkozó utasítások (pld. gyermekistentisztelet, házszentelés stb.) hiányára vonatkoznak, nem változtatnak ezen a tényen. Egyfelől, mert maguk a hozzászólók sem tartják ezeket olyan hibáknak, melyek miatt az ágendás könyv alkalmatlan lenne hivatása betöltésére, másfelől, mert az ágendás könyv terjedelme, valamint az az elv, hogy csak a gyülekezeti istentiszteletek liturgiáját adja, szükségképen magával hozta, hogy 1. minden aprólékos kérdésre nem terjeszkedhetett ki és 2. az új ágendás könyv nem zárja ki, sőt feltételezi, hogy a gyakorlati kivitelre vonatkozó egyes kérdésekben az egyházmegyék, esetleg gyülekezetek a helyi szokások és lehetőségek figyelembevételével önállóan, egymástól függetlenül döntsenek.

Lényegbe vágó és az egész ágendás könyvre nézve sorsdöntő jelentőségű egyedül a széki egyházmegye határozati javaslatának ama megállapítása lenne, hogy az ágendás könyv bevezetése, mivel dogmátlan, néhol evangélium ellenes, ellenmondások és erőltetett elmagyarázások foglaltatnak benne, egészen elvetendő és mással pótlendő. Azonban e határozati javaslat megállapításait egyáltalában nem indokolja meg és így vele nem foglalkozhatom, annyival is inkább, mivel a határozati javaslat leközlési módja, amely — talán gondatlanságból, vagy megtévesztési szándékból — elhallgatja, hogy a javaslatból éppen a bevezetésre vonatkozó részt nem fogadta el az egyházmegye, azt a gyanút ébreszti, hogy nem tárgyi indokokra épült e megállapítás.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

Az ágendás könyv által javasolt *istentiszteleti rendtartás egészére* vonatkozó ellenvetések három csoportba sorozhatók: 1. veszedelmes az újítás, mert nem számol népünk konzervativizmusával, 2. indokolatlanul új szokásokat hoz be és 3. nem törődik a gyakorlati kivihetőséggel.

a) Nem lehet tagadni, hogy a nép konzervatív és a régihez való ragaszkodása első sorban is legerőteljesebben éppen a meglevő istentiszteleti rendtartás iránt nyilatkozik meg. Szomorú dolog volna és egyházunk reménytelen állapotának, halálos agoniájának lenne bizonyossága, ha a meglevő istentiszteleti rend bármily — még a legcsekélyebb — változtatása is anélkül mehetne végbe, hogy a gyülekezeteink, a hivatásunk az ellen szavukat felemelnék. A konzervativizmus természetesen és szükséges fék minden mohó, meggondolatlan újítással szemben. De, akik túlságosan és célzatosan kihangsúlyozzák a hagyományos rendhez való ragaszkodást, mégis tévednek. Mi lenne a mi egyházunkkal és egyáltalában lenne-e a mi egyházunk, ha a régiekhez, a meglevőhöz való ragaszkodás uralkodó szempontként elfogadtatnék? Továbbá a

jelen esetben tévednek, amikor megállapításukat általánosítják. Mert vannak és elég szép számmal vannak gyülekezetek, amelyek az új rendtartást örömmel fogadták. Nem is szólva arról, hogy különbség teendő az újítás és javítás, valamint a tiszteletreméltó és a csökönyös konzervativizmus között.

b) A széki egyházmegye határozati javaslatában foglaltatik expressis verbis az az ellenvetés, hogy az ágendás könyv „indokolatlanul” új szokásokat akar bevezetni. Ilyen indokolatlan új szokásként az ima hangos együttmondását, az énekek előolvasását, a házassági fogadalom bevezetését és a konfirmációi úrvacsora eltörlését jelöli meg.

Bár az ágendás könyv minden elfogulatlan olvasója előtt világos, hogy egyetlen ellenvetés sem alaptalanabb, mint a fenti — hiszen a legtöbb panasz éppen azért van, hogy az ágendás könyv szerkesztői az elveiket könyörtelenül érvényesítették tekintet nélkül a gyakorlatra, — mégis megemlékezem erről az ellenvetésről is, mert tudom, hogy a jelszavak veszedelmesebbek szoktak lenni, mint a komoly érvek. Csak megemlítem ezt az ellenvetést, mert az ágendás könyv részleteire vonatkozó vélemények tárgyalásánál úgyis előkerülnek mindazok, amikor lesz alkalmam felmutatni azokat az indokokat, amelyek alapján az ágendás könyv az újításokat javalja.

c) Az egész rendtartásra vonatkozó harmadik ellenvetés a gyakorlati kiváltságokkal való nem törődéssel vádolja az ágendás könyvet. Beismerem, hogy ez az ellenvetés részben indokolt. Az ágendás könyv szerkesztőit az a meggyőződés vezette, hogy az istentisztelet a gyülekezeti élet legideálisabb megnyilvánulása lévén, az alapelvek mellék tekintetek nélküli érvényesítése nemcsak megengedhető, hanem a legszigorúbban kötelező éppen ezen a téren. Hol érvényesüljön az elvi, ideális szempont, ha nem az istentiszteletnél? Ennyiben igaz ez az ellenvetés.

De — és ezen fordul meg minden — csak abban az esetben állhatna meg ez az ellenvetés, ha az új istentiszteleti rendtartás gyakorlati megvalósítása *leküzdhetetlen nehézségekbe* ütközne. Mert — elv ide, elv oda — az ilyen nehézségek feltétlenül kiküszöbölendők. De vajjon minősíthető-e ilyen nehézségnek az, hogy pld. felállás és leülés gyakori változása miatt a gyülekezetre, a szószékre való állás miatt a liturgusra nézve fárasztó az új rend? Hogy sok helyen a lelkész végzi a kántori teendőket is? Hogy a gyűlő és kimenő énekek elhagyása veszélyezteti az istentisztelet nyugodt lefolyását?

Azok, akik a fenti ellenvetéseket komolyan veszik, elfe-

ledik, hogy az ilyen és ehhez hasonló szempontok érvényesítése annak a veszedelemnek teszi ki istentiszteleti rendtartásunkat, hogy annak megállapításánál a gyülekezet rendetlenségére, pontatlanságára és közönyösségére leszünk tekintettel. Ahelyett, hogy ezeknek megszüntetésére törekednénk, hozzájuk alkalmazkodunk. Fárasztó a mi istentiszteletünk liturgusra és gyülekezetre nézve? Hát akkor mit szóljanak a szegény gör. keleti lelkészek és hívek, akik minden ünnepi istentiszteleten hosszabb ideig kénytelenek talpon lenni, mint mi a nagy ünnepi úrvacsora osztásoknál? Mit csináljon a lelkész, ha kántora nincs? Neveljen önállóan énekelni tudó gyülekezetet, neveljen énekvezetőket! És vajjon a gyűlő és kimenő énekek fentartásánál nem alaposabb védelmet nyújt-e az istentisztelet nyugodt lefolyásának, ha a gyülekezetet pntosságra, rendre szoktatjuk? Általában az összes gyakorlati nehézségeknek nem az-e a megoldása, ha meg tanulja minden gyülekezet, hogy az istentisztelet Isten tisztelete? Azon úgy kell megjeleneni, abban úgy kell résztvenni, arról úgy kell eltávozni, mint a legnagyobb úr, a királyok királya előtt és elől illik! Amelyik gyülekezet pontatlan, rendetlen és tiszteletlenül lármás a templomban is, azt nem az orgona vagy ének zengetésével, hanem a bölcs fegyelmezőssel lehet és kell rendre tanítani!

III.

Harmadszor / azokról Unazersellenvetésekről emlékezem meg, melyek az új rendtartás *részleteire* vonatkoznak. Hat ilyen ellenvetés a leggyakoribb: 1. Helytelen és szükségtelen, hogy a liturgus vezesse az istentiszteletet; 2. Jobb lenne énekek kezdni és zárni, mint főhással és áldással; 3. Bűnvalló ima és Miatyánk hangos együttmondása katolikus szokás és kivihetetlen; 4. Kötött alkatrészek szaporítása a lélek megoltására vezet; 5. A liturgia gazdagítása az igehirdetés rovására megy és 6. Céltévesztett, sőt káros az offertoriumok, mint állandó alkotó résznek a felvétele.

a) Ha megvizsgáljuk azoknak véleményét, akik az istentiszteletnek a lelkész által való vezetése ellen látszanak állást foglalni, azonnal meglátjuk, hogy legnagyobb részük az énekek diktálását, felolvasását nehézményezi. Kádár Géza, a Ref. Szemle 1929. évf. 180—181 lapjain részletesen és alaposan megfelel mindazokra az ellenvetésekre, amelyek az istentiszteletnek a liturgus általi vezetésére és az énekek diktálására vonatkoznak. Ismétlés helyett hivatkozom a K. G. fejtegetéseire. A magam részéről csak annyit kívánok hozzátenni, hogy az énekek szövegének felolvasása nem lényeges követelménye az új liturgiának. Semmi akadályát nem látom annak, hogy az illető liturgus tetszésére bízassék, felolvassa-e az

egész éneket, vagy csak egy versét, vagy csak megnevezze az éneket. Tudom, mindenik lelkipásztor társam volt már olyan helyzetben, amikor érezte az énekszöveg felolvasásának szükségét. Minimális követelménynek tartom azonban, hogy ne csak a számát, hanem az első mondatát is mondja be a liturgus az éneknek.

Ellenkezik az istentisztelet mivoltáról való felfogásommal minden olyan törekvés, amely tanító vagy nevelő szempontokat akar érvényesíteni, éppen ezért a fentiek előrebocsátása után, amikor már lezártam ezt a kérdést, emlitem meg — főként azokra való tekintettel, akik mindig a gyakorlati érdekekre hivatkoznak — az énekek diktálásának nagy gyakorlati hasznát. Talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy gyülekezeti énekünk örvendetes fellendülését az énekdiktálás bevezetésével hozom összefüggésbe. Egyfelől van valami kényszerítő hatása a gyülekezetre, úgy, hogy nehezebb némán maradni, másfelől közelebb viszi az éneket a lelkekhez, mert a mi „harsogó” éneklésünk a legtöbb hívőnknel akkora fizikai erőfeszítéssel jár, hogy az ének szövegére teljességgel nem figyel. Ezzel függ össze az, hogy a gyülekezet éneklése csak a melódiát követi, a szöveget azonban érthetlenné torzítja. Szeretnék próbát tenni egyszer, hogy egy ismeretlenebb szövegű ének elzengése után, hányan tudnák elmondani az ének tartalmát — ha csak nagy vonásokban is.

b) Szinte egyhangúan helyteleníti minden kritikus az istentiszteleteknek fohással kezdését és áldással zárását, azt kívánva, hogy — mint eddig — énekekkel kezdődjen és záródjon az. Bár abban is megegyeznek mindnyájan, hogy főként praktikus szempont vezeti állásfoglalásukban, mégis két csoportot különböztethetünk meg közöttük.

Vannak, akik a fohászt és az áldást az új rendtartás által javasolt helyen meghagyják, csak eléje, illetőleg utána még egy-egy éneket, esetleg orgonajátékot akarnak tenni, részint a régi szokás fentartása, részint a bejövétel és kimenetel alatti idő kitöltése érdekében.

Helvesen jegyzi meg erre az ellenvetésre Máck Mihály (Ref. Lelk. Lapja 1929. 15. szám), hogy az új agenda nem zárja ki, hogy ahol szokásban volt a gyűlöének, továbbra is megtartassék, sőt a kimenetelkor is énekeljenek, vagy orgonázzanak. Csak azt kell tudnia liturgusnak és gyülekezetnek egyformán, hogy az istentisztelet a fohással kezdődik és az áldással zárul. Ami azt jelenti, hogy akkorra és addig mindenki ott kell, hogy legyen. Mert, aki később jön, vagy korább távozik, nem vett részt az egész istentiszteleten, elmulasztott valamit, ami nélkül nem teljes az istentisztelet.

Vannak azonban olyanok is, akik a fohászt és az áldást a régi helyén akarják hagyni, vagyis a fohászt a prófétai ima előtt, az áldást a nagyimádság, illetőleg a Miatyánk után.

Nem akarom történelmi példákkal védelmezni az új rendtartást, mert igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy nem mindig helytálló az, ami régi, nem is szólva arról, hogy nálunk nincsenek változhatatlan formák. A történelemre való hivatkozás különben is kétélű fegyver, érvet és ellenérvet egyformán szolgáltat.

Nem a történelem, hanem az elvi alap készítette arra az ágendás könyv szerkesztőit, hogy következetesen keresztül vezessék az egész istentiszteleti rendtartáson azt, hogy fohással kezdődjön és áldással végződjön.

Minden istentisztelet egy szerves egészet képez, amiből önként következik, hogy nemcsak az a fontos, miféle alkotó részekből áll, hanem az is, hogy azok milyen rendben következnek egymás után. Minden egyes alkotó résznek meg van a maga helye, ahonnan, ha elveszítjük, megromlik az istentisztelet természetes menete. Az istentisztelet, vagyis az Isten és az ember találkozása szükségképen kezdődik a fohással, Isten segítségül hívásával. Ez a legelső lépés, mondhatnám a kopogtatás. Ebben kifejezést nyer az, hogy Isten elé csak az Ő engedélyével, segítségével járulhatunk. Ez a fohászkozás, segítségül hívás az egész istentiszteletre kiható, ennél fogva nem mindegy, hogy hol helyezzük el. A régi helyén, a prófétai ima előtt könyveink azt a hitet kellett, hogy keltette is, — hogy vagy csak az igehirdetésre való készüllet vagy a tulajdonképeni istentisztelet kezdete, tehát ami előtte van, nem okvetlenül tartozik az istentisztelet testéhez, azt el lehet mulasztani. Voltak is híveink között szép számmal, akik a főének utolsó sorára jöttek be, sőt nem egy gyülekezetünkben — legalább régebben, 10—15 év előtt, — a pap is csak a főének alatt ment be a templomba.

Az áldás pedig azért került a legvégső helyre, mert ez az istentiszteletnek a záróakkordja. Nemcsak Isten elé menni, de előle eltávozni is csak az Ő engedélyével lehet: amikor maga elé bocsát és amikor kegyelmesen elbocsát. Ha az áldás csak Isten kegyelmes válasza volna, maradhatna a régi helyen. De mivel benne foglaltatik az is: menjetek el békességgel, csak az istentisztelet legeslegvégén van a megfelelő helye. Amíg Isten el nem bocsát, addig nem is lehet eltávozni, de amikor elbocsátott, akkor vége is van a fogadtatásnak. A záróének azért változott át észrevétlenül kimenő énekké, mert érezte ezt a gyülekezet. Az áldást megkapta, természetes volt, ha utána vette a kalapját és a templomból kitakarodott, al-

kalmat adva a kántornak és egy pár notórius éneklőnek, hogy tetszésük szerint zengedezzenek, fedezve ezzel azt a zajt, amit a lábak dobogása, csoszogása és a mozgásba jövő nyelvek fe- csegése okozott. Így zsugorodott össze istentiszteletünk any- nyira, hogy volt idő, amikor az előfohász és az áldás által bekeretezett három imádságból, egy énekből és igehirdetésből állott.

Még csak azt akarom indokolni, hogy — ha nem zárja ki — miért nem rendeli el az új ágendás könyv a fohászt meg- előző, az áldást kísérő éneket vagy orgonaszót. Először azért nem, mert csak a szorosabb értelemben vett istentisztelet rendjét akarta megszabni. Másodsor azért nem, mert kifeje- zésre akarta juttatni azt a meggyőződést, hogy a mi isten- tiszteletünk hatékonyságához több külső csöndességre van szükség úgy előzőleg, mint utólag. Az istentisztelet kezdetére várakozó és, az onnan távozó gyülekezetre nézve a csönd csak akkor kellemetlen, ha nem veszi komolyan az istentiszteletet. Az istentisztelet áldásának elfogadásához és megőrzéséhez azonban feltétlenül szükség van legalább annyi csöndességre, míg a templomba bemegy és onnan eltávozik a gyülekezet. Hadd nvomja, hadd zsenirozza, hadd kényszerítse az a csönd a gyülekezetet. Nem válik ártalmára, ha halkabban lépdel, ha nem beszélget. Sok istentisztelet áldását rontotta meg már egy a templomban igen későn vagy igen korán elhangó prof- fán szó felzavarva a lélek békeességét, megzavarva az istentisz- telet hangulatát.

Avagy lehetetlennek tartjuk gyülekezeteink rendre, pon- tosságra és csendre szoktatását?

c) *A bűnvalló ima és a Miatyánk hangos együttmondása* ellen két érvet szegeznek: egy elvit és egy gyakorlatit.

Az első szerint ellenkezik a kálvinista felfogással, hatá- rozottan pópista ízű. A másik szerint kivihetetlen, mert csak zavart kelt, lehetetlen, hogy egy nagy gyülekezet pontosan, zavar nélkül el tudjon mondani egy akkora imádságot, mint amekkora pld. a bűnvalló ima.

Nem akarok vitába szállani afelett, mi pópista és nem pópista. Csak arra mutatok rá, milyen veszedelmes tévedés és mire vezet, a reformáció lényegét a katolikus egyház el- leni oppozícióban látni. Hiszen akkor igazuk van ellensé- geinknek, amikor Lutherben, Kálvinban vagy a magyar re- formátorokban nem akarnak mást látni, mint túlabiúziós, szerepelni vágyó, okvetetlenkedő embereket. Akkor vessük el a harangozást, az éneklést, az áldást, hogy egyebet ne em- lítsek. Miért nem tiltakozunk a hitvalló kérdésekre adandó

hangos felelet ellen is? Hiszen ez is éppen úgy nevezhető pápista szokásnak.

Nyilvánvaló, hogy ebben a vitában csak azzal lehet érvelni pro vagy kontra, ellenkezik vagy nem istentiszteletünk lényegével, szolgálja-e a lelkek épülését vagy nem, kivihető-e vagy nem.

Istent lélekben és igazságban kell imádni — ez az örök norma, amelyet a mi istentiszteletünk elé állított a Megváltó. Az együttes hangos imádkozást ki meri ezzel ellenkezőnek mondani? Csak akkor lenne igaza az ellentmondóknak, ha mi Isten előtti érdemnek tekintenők a hangos szóval való imádkozást.

Nem Istenre, hanem magunkra, a mi gyarlóságunkra való tekintettel szükséges a hangos ima. Minél teljesebben igénybe van véve valamely cselekmény által az ember, annál könnyebben tudja egész figyelmét arra koncentrálni. Ki nem tapasztalta, hogy az egyszerű ember mindig hangosan imádkozik? Utána mondja, ha csak puszogva is, a papnak az imádságot. Mert másképpen nem tudja figyelemmel kísérni. Az együttmondás tehát nem új szokás!

A mi gyülekezeti imádkozási módunk mellett — állva, legtöbb helyen egymással szemben állva — különösen nagy szükség van a lélek eme koncentrációja biztosítására.

És szükséges a közösség dokumentálására is. Az az ima, amely nemcsak eljut a lelkemhez, hanem annak visszhangjaként az ajkamon iskeresztül meggyökösödik, többé nem egy idegen ima, a pap imája, hanem az enyém is, amellyel egybe forrtam, közösséget vállaltam azáltal, hogy hangos szóval együtt mondtam.

Azt az ellenvetést, hogy gyakorlatilag kivihetetlen, éppen a gyakorlat cáfolja meg. Nem egy gyülekezetben hallottam már a bűnvalló imának egészen szép, összhangzó elmondását. És ha valahol most, a kezdet kezdetén, más lenne a tapasztalat, nem változtat a tényen. A bűnvalló ima kötöttsége garantálja, hogy később minden nehézség meg fog szűnni, mert a hívek megtanulják.

Csak egyet nem szabad feledni. Senki sem kényszeríthető arra, hogy — ha akarja, ha nem — hangosan mondja az imádságokat. Szoktassuk rá a gyermekeket, a konfirmálókat, majd menni fog szépen, apránként az egész gyülekezetben.

Az együttmondásnak azonban nem az a módja, hogy a liturgus elmond egy mondatot és azután külön mondja a gyülekezet, hanem együtt, egyszerre kell azt mondani, minden szót vagy kifejezést közvetlenül a meghallása után. És ne kiabálja vagy szavalja iskolásan a gyülekezet, hanem hal-

kan zsongja utána. Megragadóan szép és mély benyomást gyakorol a lélekre.

d) Vannak, akik félnek a kötött alkatrészekről, félnek a prófétai elem háttérbe szorulásától. Nem mint meglevő veszedelmet, hanem mint bekövetkezhetőt emlegetik, hiszen aránylag kevés az egészen kötött alkotórész.

A kötött részeknek nemcsak a természetete, hanem a rendeltetése is az, hogy korlátozza a liturgus szabadságát. Ezt el kell ismerni. És mindjárt azt is be kell vallani, hogy ha csak ennyit adna, jobb volna teljesen kiküszöbölni. Mert nem lehet és nem szabad egyetlen alkotórészt is azzal a hátsó gondolattal venni fel a liturgiába, hogy a lusta vagy tanulatlan liturgust általa mósresre tanítsuk, vagy a lustaságát, tanulatlanságát ellensúlyozzuk.

A kötött alkotórészeknek pozitív rendeltetése van. Általuk egyfelől az mult megszentelt öröksége helyet foglal klasszikus formában az istentisztelet változó elemei közt, másfelől az egyéni, szubjektív, változó résszel szemben az objektív, stabil, változatlan, közösségi képviselője lesz. Bennük formailag és tartalmilag is kifejezést nyer, hogy a mi hitünknek objektív alapja van. Emlékeztetnek arra, hogy csak a forma változik, de a lényeg azonos. Ime, az atyák, az előttünk élők ugyanazt vallják, mint mi.

Ebből következik, hogy vannak olyan részek, amelyek csak kötötten képzelhetők el. Pld. a Miatyánk, a Hiszekegy helyett ezeknek a parafrázisát alkalmazni, liturgiái képtelenség. És vannak olyan részek, amelyeket megkötni lehetetlen: pld. a prófétai ima, az igehirdetés, a nagy imádság. Viszont vannak olyanok, amelyeket tanácsos megkötni. Ilyenek a bűnvallás, a keresztelési és úrvacsorai agenda, a hitvalló kérdések. Kívánatos egyfelől azért, mert ezeknél a tartalom mindig azonos, nem kívánatos, hogy hozzá tegyenek, vagy belőle elvegyenek, másfelől azért, mert fontosságuknál fogva jó, ha a gyülekezet minél pontosabban elsajátítja, magáévá teszi. És ha tartalmilag ennyire meg vannak kötve, akkor csak természetesen, ha az egyház kötelezőleg elfogadja mindeniknek egy klasszikus formában való kifejeződését. Természetes, hogy ezeknél, ahol a tartalmi kötöttség az első, a formai kötöttség csak másodlagos, más a helyzet, mint azoknál a kötött részeknél, hol a forma és a tartalom egyformán érinthetetlen. Míg a Miatyánk, a Hiszekegy betűszerint recitálandó, az utóbbiak formai kötöttsége nem ilyen szigorú.

Itt emlékezem meg röviden arról a megjegyzésről, amely az ágendás könyv ama utasítására, hogy a bibliai eredetű részek (Miatyánk, áldások, szereztetési igék) mindig szösze-

rint a revideált Biblia szerint mondandók, figyelmeztet, ne csináljunk a revideált Bibliából református Vulgatát, vagyis ne tiltsuk le a szószékről évszázados szent könyveinket, s az újabb és jobb fordításoknak ne álljuk útját.

Annak előrebocsátása mellett, hogy tökéletesen igaza van Musnai Lászlónak, mikor a fenti figyelmeztetését azzal indokolja, hogy az ilyen eljárás ellenkezne protestáns voltunkkal, megpróbálom indokolni a liturgiai bizottság álláspontját.

Hogy a Szentírás melyik fordítását használja valaki, mint theologus, az az ő dolga és mindaddig, amíg egyházunk hitelveivel ellenkezésbe nem jut, senkinek sincs beleszólása. De más a liturgus helyzete. Az istentisztelet kollektív jellege szükségképen hozza magával, hogy kötve legyen az Írásnak a közösség által használt fordításához, mert egyfelől az istentisztelet keretében magyarázgatni nincs hely és idő, másfelől és ezért zavarólag hatna annak nyugodt menetére. Képzelnék csak el, milyen hatást gyakorolna, ha másként mondanám a Miatyánkot, mint az a közhasználatban levő fordításban olvasható? Feleslegesen zavarnám vele a gyülekezetet. Arról nem is szólva, hogy minden fordítás egyúttal exegesis is, magyarázat is. Közülök egyiket vagy másikat az egyház hivatalosként kifejezetten vagy hallgatólagosan elfogadja. A liturgus köteles ezt a fordítást használni.

Természetesen a theologus és az igehirdető válogathat a fordítások között a fentartandók fentartása mellett.

e) Hangot adtak többen annak a félelmüknek is, hogy a *liturgikus elem szaporítása az igehirdetés háttérbe szorítását*, illetőleg szorulását vonhatja maga után. Egyfelől azáltal, hogy a gyülekezet és liturgus elfárad, mielőtt az igehirdetésre kerülne a sor, másfelől azáltal, hogy gyülekezet és liturgus kevesebb jelentőséget tulajdonít az igehirdetésnek, ha gazdagabban kiképzett az a liturgiai keret, melyben elhelyezkedést nyer.

Ezzel az ellenvetéssel szemben három dologra kell hivatkoznom. Először, hogy a szegényesebb keret nem okvetlenül hozza magával az igehirdetés meggazdagodását és tekintélyének növekedését. Másodsor, hogy az új ágendus könyv által javasolt liturgia a régivel szemben nem növekedett meg olyan mértékben, hogy a liturgia nem rövidíthető vagy nyújtható tetszés szerint. Afölött, hogy milyen és mennyi részből álljon, egyedül a szükség dönthet. Ami szükséges, azt fel kell venni, ami nem szükséges, azt ki kell hagyni.

Végezetül még azt kell megemlítenem, hogy a gazdagabb liturgia az igehirdetőre és igehirdetésre nézve nemcsak teher

és első sorban nem teher, hanem egy áldott segítség, mert a szabad elem mellett minél több kötött rész van, annál inkább mentesíti az igehirdetőt az egész istentisztelet ránehezedő terhe alól. Minél komolyabban veszi valaki az igehirdetést, annál inkább kell éreznie, hogy erején felüli teher az a lelkén; ez elbírhatatlanná nőtt a mi régi liturgiánk mellett, amikor a lelkész szabad imái és igehirdetése nemcsak a középpontját képezték az istentiszteletnek, hanem — különösen nem éneklő gyülekezetben — az egész istentisztelet azokból állott. Az új liturgiával az istentisztelet terhéből nagyobb részt kell hogy vállaljon a gyülekezet külsőképen és belsőleg is, ami által könnyül a liturgus lelki terhe, ha fizikailag fárasztóbb is az újnak elvégzése.

f) Az új istentiszteletbeli rendtartás szerint minden istentiszteletnek elengedhetetlen alkotó része az *adakozásra való felhívás*. Elvi szempontból senki sem tett eme követelményre ellenvetést, gyakorlati szempontból annál többen. Azt mondják, hogy az adakozásra való felhívás gyakori ismétlése vagy elidegenítheti a hívek egy részét a templomból, vagy annyira megszokottá lehet, hogy akkor sem figyelnek fel rá, amikor valami égető, nagy szükségre kellene adakozni.

Az offertoriumnak, az adakozásra való felhívásnak minden istentiszteletünk liturgiájába való beillesztését olyan elvi okok követelik, hogy még abban az esetben sem lehetne kihagyni, ha az ellenvetések minden tekintetben helytállóak lennének. Le kell számolnunk már egyszer véglegesen azzal, református keresztvének vagyunk-e vagy nem! Hogy mibe kerül ez a leszámolás az egyháznak és mibe az egyház szolgáinak, az másodrendű kérdés. Egyházunk jövődjé fordúl meg azon, felébred-e lelkünkben az áldozatkészség lelke. Ha felébred, akkor a gyakorlati nehézségek önmaguktól megoldódnak, ha nem, akkor mint egy örök vád, egy állandó ítélet hangozzék templomainkban az adakozásra való eredménytelen felhívás és az üres persely emlékeztessen arra a nagy sírgödörré, amely már feltátotta száját pusztulásba rohanó egyházunkra.

A magam részéről népünket méltatlanul meggyanusító-nak, de mindenesetre kishitűen megítélőnek tartom az offertoriumtól a fenti indok alapján való idegenkedést!

IV.

E pont alatt azokra a megjegyzésekre és ellenvetésekre térek, melyek az *istentiszteletünk egyes típusaira*, azok egészére vagy részleteire vonatkoznak.

a) Legtöbb kritika a *homiliás istentisztelet* liturgiáját érte. Ez egészen természetes egyfelől azért, mert ez az új főistentisztelet, amely leggyakrabban fordul elő, másfelől

azért, mert ennek a liturgiája szenvedné a legnagyobb változást.

A vasárnapi és ünnepnap iistentisztelet ellen a leggyakoribb kifogás az, hogy igen hosszúvá nyúlik az új rendtartás bevezetése által. Futólagos megfigyelés mellett egészen igazoltnak is látszik ez, hiszen a régi 7 alkotó résszel 14 áll az újban szemben. De ha közelebbről vesszük szemügyre, mindjárt kitűnik, hogy csak két résszel bővült ki: a bibliaolvasással és az önálló bűnvalló imával, a többi öt eddig is megvolt, de nem volt külön pont alatt felvéve (előfohász, textus felvétel, Miatyánk, hirdetések, áldás). És még közelebbről nézve a szaporulat egyre redukálódik, a bibliaolvasásra, mert a bűnvallás és feloldozás eddig is szerves alkotó része volt az iistentiszteletnek, ha nem is külön, hanem mint a prófétai ima egyik alkotó eleme. A bűnvallásnak és feloldozásnak ez az elkülönítése, mivel ezáltal a prófétai ima szükségképpen megrövidül, olyan lényegtelenül hosszabbítja meg az iistentisztelet idejét, hogy szóra sem érdemes. Hátra van tehát a bibliaolvasás, 10—15 verset ír elő az ágendás könyv. Ennek felolvasására 10 perc bőségesen elég. Tehát, aki egy óra alatt elvégezte ezelőtt az iistentiszteletet, az ötnegyed óra alatt ezután is elvégezheti, anélkül, hogy az igehirdetést meg kellene rövidítenie. Ezt tapasztalat után mondom. Az akadémiai iistentiszteleteken órával a kezemben félesztendőn keresztül őriztem ellen, hogy mennyi időre van szükség a liturgia előkészítő és befejező részének elvégzésére, 28 perc volt a minimum és 45 perc a maximum. Az egész iistentiszteletre 75 percet számítva — azt hiszem — elég idő maradt még az utóbbi esetben is az igehirdetésre. Természetesen nem arról az esetről szólok, amikor az igehirdető ott feledkezett a szószéken.

Sokalják a *felállás és leülés* gyakori váltakozását is, amennyiben az eddigi hárommal, illetőleg, ahol a közének alatt ülni szoktak, négyvel szemben az új előírás szerint ötször kell felállani és leülni. Ez a többlet sem olyan nagy, hogy miatta elviselhetetlenül fárasztónak mond hassuk az új rendtartást. Különben is könnyű ezt leegyszerűsíteni az elvi alap megsértése nélkül. Meggondolandó azonban, vajjon ez a mozgalmasság nem üdvös-e éppen gyakorlati szempontból, amennyiben a templomi alvást megnehezíti.

A *bibliaolvasásnak* az igehirdetéses iistentiszteletbe való bevétele a kezem között levő kritikák közül csak egy helyteleníti, azt mondva, hogy egyfelől az ige az igehirdetésben amúgy is szerephez jut, másfelől formasággá teheti az igét a magyarázat nélküli igeolvasás. De van egy másik szempont is, amely a felvételét megköveteli, t. i. az, hogy a bibliaolvasással az jut kifejezésre, hogy mi bűnös emberek addig nem járul-

hatunk Isten elé, amíg Ő nem jön elibénk, mint a hazatérő tétkozló fiú elé az atyja. Különben az Irás alapján álló református egyházban legalább is vitatható az az állítás, hogy az Igét csak magyarázat kíséretében lehet a gyülekezet elé adni.

A *bűnvallás és feloldozás külön választását szintén* praktikus okból, az istentisztelet időtartamának megnyújtásától való félelemből kifogásolják némelyek, azt mondva, jobb lenne meghagyni a régi helyén a prófétai ima keretei között.

Ha a különválasztást csak az indokolná, hogy ezáltal, mint régebben gyakran megtörtént, ki nem maradhat egy istentiszteletből sem, akkor lehetne arról szó, hogy ez a kívánság honoráltassék. Azonban a különválasztásnak mélyebb indoka volt. Annak a felismerése, hogy a bűn megvallása az első, ami a szent Isten elé álló ember első kötelessége. Ezért közvetlenül a bibliaolvasás, az isteni megszólítás után kellett beiktatni, aminek következtében külön kellett választani a prófétai imától, amelynek helye az igehirdetés előtt van. Mivel így áll a dolog, lehetetlen az imádságok régi kettős számát fentartani. Lehetetlen továbbá, hogy — amint egyik bíráló javalja — a bűnvallást és feloldozást a délutáni istentiszteleten elhagyni, ha délelőtt is volt istentisztelet.

Az az ellenvetés, hogy a gyakori ismétlődés és a kötött forma a bűnvallást formasággá teheti, nem változtathatja meg álláspontunkat. Ilyen címen nagyon sokat, szinte mindent kihagyhatnánk az istentiszteletünk liturgiájából.

A *feloldozás formája ellen* emelt ama kifogás, hogy az nem az Isten kegyelmes választát adja, hanem a gyülekezet bizonyágtételét az Isten szeretetéről, önmagában megdől, ha figyelünk arra, hogy a Szentírásnak, tehát Isten kijelentésének egy részével hirdettetik az absolutio.

Kádár Géza veti fel azt a javaslatot, hogy az *istentisztelet első öt pontja ne a szószéken, hanem az úrasztalánál folyjon le*. Indokolja ezt azzal, hogy 1. az istentisztelet így változatosabb lenne, 2. a lelkész az úrasztali és szószéki szolgálatot elválasztó derekas ének alatt a papi székben kissé megpihenhetne, 3. a bűnbocsánat hirdetését eddig is az úrasztalától vette a gyülekezet.

Ehhez a módosításhoz a praktikus érveket tekintve hozzá is járulhatnánk, mert a hozzászólásokból úgy látszik, sokak tetszését megnyerte, bár hangsúlyozzuk, hogy az istentisztelet sorrendje egy részének tisztán a változatosság okából való át-helyezése az úrasztalhoz nem éri meg azt az árat, amelyet ezért igen sok templomban kellene fizetnünk: t. i. a gyüleket egy része nem hallaná jól ezt a nagyon fontos részt és így nem vehetne benne részt. De meggondolandónak tartjuk ezt a

változtatást a harmadik évrre való tekintettel. Félünk tőle, hogy ezáltal még jobban megerősödne híveink lelkében az a pápista felfogás, mely a sakramentumot többre becsüli az igénél, az úrasztalt a szószéknél. Pedig mi éppen azt hangsúlyozzuk nagyon erőteljesen, hogy mind a kettő lényegében ugyanaz, egyforma tekintéllyel és áldással. A mi egyházunk az ige egyháza, szemben a katolikus egyházzal, a sakramentom egyházával. A reformáció legjelentősebb munkája éppen az volt, hogy az igét, amelyet a sakramentom egészen háttérbe szorított, ismét visszahelyezte jogaiba.

A fenti elvi alap magyarázza, hogy teljességgel nem oszthatjuk Kádár Gézának a fenti javaslatához csatolt ama megállapítását, hogy a bűnbocsánat hirdetését csak felszentelt pap eszközölheti. Ennélfogva azt javasolja, hogy amikor valahol nem lelkész végzi az istentiszteletet, a liturgia első része maradjon el és „a nem lelkészi képesítésű fungensek csak a szószéki sorrend szerinti istentisztelet végzésére nyernének felhatalmazást.” Teljesen igaz a Musnai Lászlónak, amikor leszögezi, hogy „aki a predikációban Isten izenetét hirdeti, az tolmácsolhatja a gyülekezet bűnvallomását is és hirdetheti az abszolutiót is, amelyet nem a pap ad, hanem csak hirdet az Isten kegyelmére és szeretetére való hivatkozással.” Az ige-hirdetés olyan nagy és szent dolog, hogy akinek engedélye van az ige-hirdetésre, az minden egyébre nyerhet felhatalmazást. Elvileg egészen indokolatlan, hogy külön fakultáció megnevezésétől jesszük kötelességétől sakramentumok kiszolgáltathatását. Ebből azonban nem az következik, hogy képezdészeknek, jogászoknak, gimnázistáknak, gyerkőcöknek adjunk fakultációt, hanem az, hogy ige-hirdetésre se bocsássuk őket.

b) *A sakramentomos istentiszteletek.* Úgy a keresztelés, mint az úrvacsora liturgiáját általában minden hozzászóló elfogadja, helyesnek tartja.

Az úrvacsora rendtartásában kifogásolják, hogy 1. igen hosszú, 2. ugyanazt a szertartási beszédet írja elő minden alkalomra, 3. a hitvalló kérdések tartalmilag nem megfelelőek és 4. felnőttek keresztelesekor, konfirmációkról nem szorgalmat ki azonnal.

Teljesen igaz, hogy az úrvacsora liturgiája nagyon hosszú, tekintve azt, hogy a homiliás istentisztelet után megy végbe. Mégis nem lehetséges a két egymásután következő istentiszteletet azáltal rövidíteni, hogy a homiliás istentiszteletből úrvacsora osztáskor kihagyjuk az első részt, amely az úrvacsoraiban amúgy is benne foglaltatik. Mert az új agenda elvileg teljesen különválasztja a kétféle istentiszteletet és éppen csak megengedi, hogy praktikus szempontból időileg

egymás után folyhassanak le. Különválasztotta, mert a kettőt egyesíteni nem lehet anélkül, hogy vagy az ige vagy a sakramentom háttérbe ne szorúljon vagy az istentisztelet egysége meg ne bomoljon. Elvileg ez a különválasztás olyan teljes, hogy megengedhető, hogy valaki, aki a homiliás istentiszteleten nem vett részt — ha egyébként teljesen elő van készülve — az úrvacsorában részesüljön, ha azon az istentiszteleten elejétől fogva részt vett. Nem a kétféle istentisztelet szorosabb összekapcsolására, hanem még teljesebb, tehát idői szétválasztására lenne szükség, hogy a kétféle istentisztelet egyenrangúsága nyilvánvaló legyen és egyik istentisztelet se szenvedjen a másik miatt.

Egyetlen szertartási beszédet azért ad és ír elő az ágendás könyv, mert a szertartási beszéd feladata és így tartalma is mindig ugyanaz, felmutatni azt a kegyelmi ajándékot, melyet az úrvacsora kínál és azokat a feltételeket, amelyek mellett megnyerhetjük. Az alkalmi vonatkozások beleszövése a jelenlegi gyakorlat mellett azért nincs szükség, mert az igehirdetés (a megelőző homiliás istentiszteletben) ezt a munkát, az alkalom méltatását már elvégezte. A szertartási beszéd kötöttsége nemcsak arra jó, hogy a liturgust megóvja a félrekalandozástól, a tulajdonképeni téma elejtésétől, hanem arra is, hogy gyakori ismétlése folytán a gyülekezet is apránként megtanulja, mi és mire való az úrvacsora. Arra a jövőben bizonyosan bekövetkező esetre való tekintettel, hogy t. i. az úrvacsora a homiliás istentisztelettől teljesen külön fog választatni, talán inkább lehetne szó az alkalmi szertartási beszédek szükségéről, bár akkor is bizonyára nem fogják elmulasztani az úrvacsorázók a homiliás istentiszteletet.

Szász Ferenc, amikor kifogásolja a *hitvalló kérdések* elsejének megfogalmazását és a régi harmadiknak az elhagyását, eltalálja, hogy mi okból mellőzi az új ágendás könyv a harmadik kérdést. T. i. a központi helyet az Úr elégtételt szerző halála foglalja el és ezért a feltámadásban és az örökéletben vetett hitről való megkérdezés annyival feleslegesebb, mert a Hiszekegyben az erről való vallástétel már megtörtént. Az első kérdés pedig, ha expressis verbis nem is foglalja magában az eredendő bűnre utalást, mégis vallja azt, amikor azt mondja, „hiszitek-e, hogy ti mindenestől gyarlók, esendők és bűnösök vagytok.“ A Szász Ferenc által javasolt szövegtől csak abban tér el, hogy kimaradt belőle „az Istentől igazságban, szentségben és ártatlanságban teremtett első embernek esete folytán ...“ egyébként azzal szóról-szóra megagyezik, ennél fogva nem találok benne a „történetietlen szubjektíviz-

musnak nyulós kifejezéseit, amelybe nemcsak minden keresztény felekezetnek, de akár a modern pogányságnak a elfogása is könnyen belemagyarázható", amint Szász Ferenc állítja. (Ref. Lelk. Lapja 1929. 17. szám, 262. lap.) De ha már mindenestől bűnös voltunk fenti indokolásának kihagyása kifogás tárgyává tétetett, semmi elvi akadály nem áll a hiány pótlásának útjában.

Annak, hogy a felnőttek és áttérők keresztelése, valamint a konfirmáció alkalmával az úrvacsora kiszolgáltatását nem írja elő az ágendás könyv, magyarázata abban van, hogy először nem tartozik az úrvacsora az említett esetek szertartásához és így hozzákapcsolása elvonja a figyelmet az illető aktus igazi rendeltetésétől, másodszor senkit sem akar kényszeríteni az úrvacsorához, harmadszor, mert gyülekezet részvétele nélküli úrvacsorát nem ismer. Ennek az elvi álláspontból fakadó eljárásnak megváltoztatását nem indokolja az a lehetőség, hogy ily módon az áttérő vagy a konfirmált esetleg nem fog élni az úrvacsorával, sőt éppen ennek az álláspontnak az érvényesítését követeli, mert az olyan úrvacsora, amelyet nem önként veszek magamhoz, amúgy is semmit érő és a rákényszerítés szükségességének vitatása azt a látszatot keltheti, hogy az úrvacsorával való élés — tekintet nélkül indokaira — ex opera operato üdvösséges.

c) *Szimbolikus istentiszteletek.* Apróbb. lényegét nem érintő megjegyzéseken kívül, melyek az egyes alkalmak sorrendjének változtatására, az utasítások egyes jelentéktelen hiányainak pótlására vonatkoznak, a legtöbbet vitatott kérdés a *házassági eskünek fogadalommal való felcserélése.* A legtöbben az eskütől való vonakodásban keresik az ágendás könyv eme intézkedésének magyarázatát és következetlenséggel vádolják, rámutatván arra, hogy a hivatali esküt mégis megtartotta. Kívánják az eskü visszaállítását felmutatva, hogy az eskü nem ellenkezik az evangéliummal és félve attól, hogy a fogadalommal kötött házasságot még könnyebb szívvél fogják megtörni és felbontani a felek.

Az eskünek fogadalommal való felcserélésére azonban nem ez az ok, hanem az eskü szentségének a védelme készítette a szerkesztőket. Látták azt a fonák és veszedelmes helyzetet, melybe az egyház általa került, hogy az eskü szentségének vallása dacára kénytelen volt az állami törvények rendelkezései előtt meghajolva a válást akceptálni. Ebből a helyzetből a különböző felekezetek különböző kivezető utat találnak. Az evangélikus egyház nem vesz esküt, hanem nyilatkozatot (akarsz-e N. N.-nel, mint társaddal keresztvéni módon házasságban élni stb.); a keleti egyház a polgárilag

elválasztott házaspárokat az új házasságkötés előtt egyházilag is feloldja az eskü alól; a róm. katolikus egyház a házasság felbonthatatlanságát vallva, a válást el nem ismeri. Mind a három eljárási módnak vannak előnyei és hátrányai, amelyek olyan szembevetőek, hogy hely és időkimélés szempontjából nem sorolom el.

Az ágendás könyv arra az álláspontra helyezkedik, hogy az eskü felbonthatatlan. Amit Isten megkötött, azt ember meg nem oldhatja. Sem az állam, sem az egyház, egyedül Isten. Az eskü szentségének lejárására vezet, ha az tetszés szerint feloldható vagy meg nem történtnek tekinthető. Ha a házassági eskü megmarad, akkor egyetlen következetes magatartás a katolikus egyházé. Vannak azonban szociális és erkölcsi okok, amelyek nehezzé, veszedelmessé tehetik ennek a merev álláspontnak az elfoglalását. A válás néha a házastársak egymás, önmaguk, gyermekeik, sőt Isten iránti kötelessége. Ennélfogva lehetetlen annak teljesen útját vágni. Nem szabad feledni azt sem, hogy a házasság nemcsak erkölcsi, hanem jogi aktus is. Ennélfogva az államnak beleszólási joga van. Az állam pedig a válást bizonyos feltételek mellett elismeri. Ha már most az egyház ellenkező álláspontot foglal el, örökös konfliktusban fog élni az államhatalommal. Különben Jézus is elismeri a házassági elválást egy esetben: a házasságtörés esetében. Ezért az eskü, amely lényege szerint nem mára, sem holnapra, hanem egyszersmindenkorra szól és amelynek természetével ellenkezik, hogy feltételekhez kössük (pld. hűtelenül el nem hagyom), komolyan számbavéve mindent, elbírhatatlan teher a gyarló emberen.

Viszont nem lehet szemét hunyni a mi korunknak könynyelmű, léha felfogása előtt, mely a házassági elválást olyan megdöbbentően gyakorivá tette és amely felfogást az állam is honorál, egyre könnyebbé téve az elválást. Az egyháznak kötelessége a válási járvánnyal szemben a házasság komolyságát hangsúlyozni és védelmezni. Ezért nem elégszik meg az ágendás könyv a nyilatkozattal.

Ezért tette az eskü helyére a fogadalmat.

A szerkesztők látják és vallják, hogy ez sem tökéletes megoldás. A bajt kell megszüntetni, amelynek tünetei vetették fel e kérdéseket. A bajt pedig külső intézkedésekkel, sem új liturgiával, sem új törvényhozással megszüntetni nem lehet. Ezért ez a megoldás és egyik megoldás sem teljes. Mindenkinek vannak hibái és fogyatkozásai.

V.

Azok a kritikák, amelyek az új ágendás könyv ellen elhangzottak, legnagyobb részt a gyakorlatra hivatkozva emel-

nek kifogásokat. Ez annyira természetes, hogy emiatt nem is akarunk senkinek szemrehányást tenni. Ha egy liturgikáról, azaz az istentisztelet elméletéről volna szó, másként állana a dolog. De itt egy ágendás könyvről van szó, amely az elveknek a gyakorlatba való átvitelét célozza. Szükség azért az elvi megállapítások után szólni az *új liturgia bevezetésének gyakorlati nehézségeiről és azoknak megoldásáról*.

Bár már leszögeztük, hogy nézetiünk szerint leküzdhetetlen nehézségek nem állanak útjában és az elvi fejtegetések rendjén itt is, ott is utalhatunk arra, hogy a meglevő nehézségek miként győzhetőek le, mégis szükséges a nehézségekről újólapon is szólni.

Legelőször azt kell megállapítanunk, hogy az új rendtartás bevezetésének *külső* akadályai nincsenek. A rendelkezésünkre álló eszközökkel tökéletesen véghez vihető. Sem a tárgyi, sem a személyi kellékeken változtatni, azokat újakkal megpótolni nem kell. A régi templomokban, a régi énekeskönyvvel, a régi gyülekezettel, a régi papokkal és kántorokkal végbe vihető.

Meg kell azonban állapítanunk, hogy akadályok, nehézségek mégis vannak. Nem külső, hanem *belső*, nem dologi, hanem lelki. A régihez való ragaszkodás, az újtól való irtózás. Liturgusoknál és gyülekezeteknél egyformán felfedezhető. Ez az egyetlen, de nem lekicsinyelendő nehézség, mely a bevezetés útjában áll. Ezen egyszerűen átlépni nem lehet, sem megkerülni, hanem el kell hárítani.

Elhárítani pedig nem lehet sem hatalmiszóval, sem gúnyos lekicsinyléssel, csak a meggyőzés fegyverével.

A tapasztalat azt mutatja, hogy azokban a gyülekezetekben, ahol a lelkipásztor az új liturgia bevezetését egész lélekkel akarta, a gyülekezet nemcsak hamar, de szívesen belenyugodott az újításba. Ha a liturgus *belső* nehézségei le vannak győzve, akkor a gyülekezet is 90 százalékban már nem áll a bevezetés útjában. Ennek meggondolása vezetett engem, amikor a fentiekben látszólag a gyakorlati érvek semmibe vevésével mindig az elvi alapra hivatkoztam. Mert meg vagyok győződve, nincs senki lelkipásztor testvéreim között olyan, aki akkor is debattálna az új liturgia ellen, ha annak elvi helyességéről meg volna győződve. Azért hangsúlyoztam, hogy az ágendáskönyv egyetlen egy elvet akar érvényesíteni, a református keresztyén elvet. Előtte a református istentisztelet ideálja áll és azt akarja megvalósítani. Ezért nyúl néha tiszteletlenül látszó módon régi, atyai hagyományokhoz, azokat átformálva, ha kell elvetve és ezért kész újítani. Néha

teljességgel nem törődik a gyülekezettel, a liturgussal, egy szóval az emberrel, mert csak az Istenre néz, mert az a fundamentális meggyőződés jut benne kifejezésre, hogy az istentisztelet mikéntjét nem az ember, hanem elsősorban Isten szabja meg. Nem az a kérdés, miként akarja tisztelni Isten az ember, hanem miként akarja és engedi az Isten. A kultusznak nemcsak tárgya, hanem alanya is az Isten.

De emellett az emberről: a liturgusról és a gyülekezetről sem feledkezik meg az új ágendáskönyv. A liturgusról le akarja venni az egész istentisztelet terhét és egyrészét a tehernek át akarja hárítani a gyülekezetre azáltal, hogy a gyülekezet aktív részvételének nagyobb teret biztosít.

Komoly a meggyőződésem, hogy, aki az új ágendáskönyvnek nemcsak a részleteit nézi, hanem egészében szemléli: aki a liturgia mögött meglátja azt a lelket, amelynek külső megjelenési formái, ruhái a szertartások, az hamar megbékül, sőt megbarátkozik azzal. Az meglátja, hogy fogvatkozásainál sokkal többek és nagyobbak az előnyei és áldásai. Meglátja, hogy nem újításról, hanem megújításról van itt szó.

Amelyik lekipásztor mindezt meglátja, megtalálja, az el tudja hárítani a hívek nehézségeit is az új liturgia útjából. Elhárítja azáltal, hogy elvi alapon a helyességét, gyakorlatilag pedig a szépségét és erejét megmutatja. Szinre mindenütt, ahol a gyülekezet nem fogadta szívesen az új liturgiát: ki lehetne mutatni, hogy vagy abban volt a hibája, hogy a liturgus közönyös, esetleg ellenséges érzülettel viseltetett maga is az újítással szemben, vagy abban, hogy a gyülekezet nehézségeit lekicsinyelve vagy nem véve észre, nem okosan és nem tapintatosan akarta keresztül vinni, esetleg áthajszolni vagy áterőszakolni az új rendtartást. Ahol például minden előkészítés vagy megfelelő előkészítés nélkül akarták bevezetni, vagy ahol maga a liturgus kellő gondosság nélkül (pld. egy órás igehirdetéssel, rosszul megválasztott bibliaolvasási résszel, a bűnvalló ima hangos együtt mondásának követelésével, az egész rendtartás akadozó, elnyújtott lélek-telen, kapkodó véghezvitelével) fogott hozzá a bevezetéséhez, ott természetesen kiváltódott az ellenséges érzület az újítással szemben.

Különben honnan magyarázható az, hogy egyes gyülekezetek határozottan örömmel fogadták az új istentiszteleti rendtartást?

VI.

Végezetül csak annyit akarok még megjegyezni, hogy az új ágendáskönyv körül megindult harcot mindaddig, amíg

tiszta lélekkel és méltó fegyverekkel vívják, nemcsak természetesen, hanem egyenesen kívánatosnak tartom. A külföldi protestáns egyházak mindenike megvívta már a maga agenda-harcát, nekünk is meg kell vívni a magunkét.

De okulva az előttünk levő példákból, azzal a fenntartással kell harcolnunk pro és kontra, hogy bármelyik fél javára is fog eldőlni a harc az arra illetékes fórum döntésével a harc után tökéletes béke kell, hogy legyen. A kisebbség alázattal hajoljon meg a többség előtt.

Dr. Gönczy Lajos.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TUDOMÁNY ÉS VILÁGNÉZET.

Hogyan maradhat a lelkipásztor theologus? ¹

A kérdés ezen megfogalmazásán — „hogyan maradhat a lelkipásztor theologus“ változtatnunk kell, mert ez a megfogalmazás azon a téves feltevésen alapszik, hogy az ember, ha beiratkozott a theologiai fakultásra, ha végig hallgatta és tanulta a historia- szisztematika- és praktika-theológiát és végül különböző vizsgákkal bebizonyította e theologiai tudományokban való előhaladását, már theologussá lett. Nincs egyéb feladata, hogy abban, amit tanult, megmaradjon. Ez azonban nem elég! A mai „theológus“ szóhasználat értelmében az intézetbe beiratkozott ifjú már theologus és sokak — nem az ifjak — szemében csak theologus. Amint telnek a theologiai évek, úgy szünik meg fokozatosan az ifjú theologusnak lenni. A német fakultásokon a tanuló ifjú az alapvizsga előtt „student theolog“, alapvizsga után „candidat theolog“, vizsgái végeztével „theolog“. Amint telnek a tanuló évek, úgy válik theologussá. Nekünk is abból a kézenfekvő tényből kell kiindulnunk, hogy aki theologiai tanuló, vagy végzett lelkész, még nem theologus, mert theologusok nem vagyunk és nem maradunk, hanem leszünk. A theologiai évek alatt egy épületnek csak oszlopai és pillérei emelkednek a magasba. — ennél több semmiképpen nem, — az oszlopközöket azután kell kiépítenünk, mint lelkészeknek, szorgalmas és állandó theologiai tanulmányozás által. Amikor kész az épület akkor theologusok vagyunk. Ez pedig komoly feladata minden lelkésznek. Nem privát szórakozásból, hanem a lelkipásztori elhivatásból származó feladat. Theologusnak lenni nem egyesek kiváltsága, hanem mindenkinek kötelessége. Itt van a mi fakultásunk: nem egyszerűen theol. fakultás, hanem az erdélyi református egyház theologiai fakultása. Ennek az egyháznak mindnyájan elhívott munkásai vagyunk. Ha megértjük, hogy a fakultás nem önmagáért, hanem az egyházért van, s mi is nem önmagunk, hanem az egyház szolgálatára képesítettünk, akkor megértjük azt is, hogy az egyháznak sokkal nagyobb szolgálatot teszünk, ha theologusok lettünk. Amikor az intézetet elhagyjuk, akkor lelkipásztorok vagyunk. Ezzel azonban még nem lettünk theologusokká, ellenben ha theologusok vagyunk és leszünk, a k k o r vagyunk és leszünk igazi lelkipásztorok is.

¹ Bevezető előadás theologus konferencián.

Mivel a „theológus“ szó mai köztudatban élő és valódi értelme nem fedik egymást, először azt kell tisztáznunk, hogy mi a szónak valódi értelme, vagyis azt, hogy ki a theológus? Mik a kritériumai annak, hogy valaki theológus lehessen? Azután térjünk rá magára a kérdésre és engedjük meg nekem a kérdésnek ilyen megfogalmazását: **h o g y a n l e s z é s l e h e t a l e l k i p á s z t o r t h e o l ó g u s ?**

I.

Ki a theológus? Helyes ismerete a theologia lényegének helyes ismeretéből származik. Kérdezzük tehát azt: mi a theologia? A theologia lényegét illetőleg az utóbbi évek alatt nagy változások állottak be. Alig pár évvel ezelőtt, amikor én voltam theologiai hallgató, a theologia lényegének fogalmi meghatározása egészen más volt, mint ahogy ma meghatározhatjuk. Ha az lett volna kötelességem, hogy abban, amit tanultam, megmaradjak, akkor ma is azt vallanám, hogy a theologia öncélú vallástudomány, tárgya az ember vallásos élménye, célja az élmény tudományos magyarázata. Ebből a meghatározásból a theologia mai felfogása szerint csak azt vallhatjuk, hogy a theologia tudomány, azaz van tárgya, tárgyát igyekszik módszeresen megismerni. És itt van a különbség! Tárgya nem az ember vallásos élménye. Mi hát a tárgya?

A theológiának a tárgya Istennek a Bibliában, az Ő igéjében adott kijelentése. „Azonban nem a kijelentés folyamata, hanem a kijelentésről való bizonyosság.“² Azaz nem azon van a hangsúly, hogy a n beszél Isten, hanem, így beszél Isten. Ennek értelmében a theologia fogalmi meghatározását Barth szavai szerint a következőkben adhatjuk: „A theologia bizonyos embereknek egy bizonyos időben és helyen a fogalmi gondolkozás formáiban végbemenő szolgálata az Isten kijelentésének.“³ A theológiát theológiává az teszi, ha alázatos szolgálatban és engedelmisségben helyet ad és teremt a kijelentés érvényesülésének. Isten mindig beszél és kizárólag a Bibliában beszél. Az ember mindig csak hallgatja és kizárólag a Bibliában hallgatja. Szolgálatának és engedelmisségének mindig arra kell irányulnia, hogy mikor Isten beszél, ne beszéljen hiába és ne hallgassák hiába. A theológiának egyenesen a megtagadását jelenti, ha szuverén tárgyától elvonatkozva a véges ember véges megrendüléseit és azok pszichológiai folyamatát teszi vizsgálódásai tárgyává.

De vajjon lehet-e az Isten szavát közvetlenül hallani? Kijelentését közvetlenül venni? Amikor azt mondtuk, hogy a Bib-

³ K. Barth: Die Theologie und Kirche 1928. 505 l.

² E. Thurneysen: Das Wort Gottes und die Kirche 1929. 208. l.

liában van az Ő kijelentése, nem mondtuk-é azonnal azt is, hogy a véges emberi szó közvetítésében jelenik meg az Isten kijelentése? Vajjon a theologia ezen új megfogalmazásában is nem válik-é sikertelen próbálkozássá, amikor Isten szavát és kijelentését csak emberi szó közvetítésében vehetjük? Nem! De hogyan válik az emberi szó Isten szavává? S miért csak a Biblia Isten beszélő tere? Arról, hogy a Biblia emberi szava, mint Isten szava érkezzék hozzánk, maga Isten gondoskodik a Szentlélek által. Nem áll az ember hatalmában, hogy akkor nézze Isten szavának, amikor akarja és belőle annyit, amennyit akar. A Biblia sem azért válik Isten beszélő szervévé, mert a mi kritikai ítélő képességünk fogadta el Isten szavának, hanem azért, mert Isten jelölte ki azt az egyetlen helyet, ahol beszéljen. Ha létjogosultsága volna a vallástörténeti fel fogásnak, hogy Isten mindenütt beszélhet, akkor egyáltalán nem tudnánk eligazodni, hogy hol beszél.

Tehát a theologia mint tudomány egyedül Istennek a Bibliában adott kijelentéséhez van kötve. Nélküle a theologia, nem theologia.

II.

A theológia elé ezt a határvonalat az egyház húzta. Mert mi az egyház? Ekklézsia. Az elhívottak serege. Isten beszél az egyes emberhez. Szavában megszólítja, ezt a szót úgy pecsételi el szívében, mint saját szavát. Akiknek szívében a maga szavát elpecsételi, azokat egy helyre is gyűjti. De amikor a keresztyén egyház kezdetét vette, már akkor támadtak hamis tanítók, akik Isten szavát meg akarták hamisítani. Ezért maga az egyház, a megszólítottak és elhívottak serege, mintegy konkrét tekintélyt állította fel és fogadta el a Bibliát a Kanon lezárásával, s húzta meg az Isten szavának határvonalát, hogy annak épségét, tisztaságát, elegyíttlenségét biztosítsa. Amikor az egyház ezt tette, a legnagyobb elszántsághan az ige iránti félelemből tette, akkor, amikor az egyház fölött a tekintély teljes mértékben Isten abszolút kijelentése, Krisztus volt. Az egyház ma is minden megnyilvánulásában és életformájában, — tehát a theológiában is, — nem akarhat mást, mint az igét megőrizni, szemben minden önkényes emberi beszéddel, még pedig a theológiában tudományosan. A theológiát ennél fogva maga az egyház bizza meg, hogy az ige tiszta értelmének meghatározásával szolgáljon az egyháznak. Theológiát tehát egyház nélkül elképzelni lehetetlen, valamint a theologia nélküli egyházat szegénynek és árvának mondhatjuk, mert ez az őrálló az ige tisztasága felett. A theologia nem öncélú tudomány, nem önmagáért, hanem az egy-

háért van. Alája van rendelve az egyháznak, de éppen ez alárendeltségében van önállósága és szabadsága.

A theologia feladata tehát az, hogy alázasan alárendelje magát a Bibliában adott kijelentésnek s az egyház és a tiszta ígehírdetés iránti hűségben és buzgóságban tudományosan szolgáljon az egyháznak és ezáltal Istennek.⁴

III.

A theologia csak a kijelentés theológiája lehet. Az egyház és theologia egymástól elválaszthatatlanok. E két szempont érvényesítésével határozzuk meg: *ki theologus?* Ha felütiük az Instituciót, mindjárt az első lapokon előttünk áll *Kálvin* theologus alakja: „... nihil ex quo officium doctoris in Ecclesia suscipi, mihi fuisse propositum, quam Ecclesiae prodesse, sinceram pietatis doctrinam asserendo“... „Porro hoc mihi in isto labore propositum fuit, sacrae Theologiae candidatos ad divini verbi lectionem praeparare et instruere“.⁵ Használni az egyháznak a kegyesség tiszta tudományának biztosításában és elkészíteni és megtanítani a szent theologia jelöltjeit Isten igéjének olvasására. Ez volt Kálvin közelebbi és végcélja. Kálvin bizonyos időben és helyen a fogalmi gondolkozás formáiban végbemenő szolgálatával odaadta magát engedelmesen a kijelentés szolgálatába, melynek érvényt igyekezett szerezni az egyházban. Ő theologus volt és ezért volt theologus. Mi is az egyháznak szolgálói vagyunk. De vajjon szolgálatunk, melyet végzünk, vagy végezni fogunk, magán viseli-e a kijelentés hélyegét, azaz minden ténykedésünkben Istennek a Bibliában adott kijelentéséhez vagyunk-e kötve? Ne feledjük el, hogy amit mi gondolunk az Irásról, az még nem kijelentés. Módszeres tudományossággal behatolunk-e az Irás értelmébe, hogy az abban az Isten szavát hamisítatlanul kapjuk meg? Itt jó emlékeztünkbe idézni hanyagságunkat és pótolhatatlan mulasztásunkat, hogy érteni akarjuk Isten szavát és nem tudunk azokon a nyelveken, ahogyan Isten kijelentését adta. Benne élünk-e állandóan az elhívottak seregének történetében, ahol Isten választottainak az igaz tisztségáért és hamisítatlanságáért erőt meghaladó küzdelmek folytak le? Értjük-e a kijelentés egész tartalmát az alfától az omegáig, azaz azt, hogy az élő Isten nem halott báb, Ő most is Úr, Atya, aki beszél ép-

⁴ Feladatunk tisztázásához elég tudnunk, hogy mi a theologia általában. Felosztásáról itt beszélni, — hármennyre kecsgetető, mivel sok új szempont vetődnek fel, — nem aktuális.

⁵ Calvini Opera Selecta Volumen III. 6.

pen hozzánk, s megértettük-é és értjük-é, hogy Ő mit mond? Ismerjük-é a hitvallások, a reformátorok reflexióit arra a megszólításra, mit Isten hozzájuk intézett? Valljuk be hiányos ismeretünket és ennek ellenére mégis vakmerőségünket, hogy mi mégis merünk Istenről beszélni, hogy mi mégis minden további nélkül merünk egy felvett alapige nyomán predikálni és a Bibliának minden egyes igéjét merjük alapigéül venni. — Gondoltunk-é arra, hogy benne élünk vagy rövidesen benne fogunk élni a gyülekezeti élet konkrét szituációjában, ahol úgy az inas-módszer, mint a pásztorális prudentia csődöt mond, ahol éppen Isten hamisítatlan tiszta igéjére volna szükség, amit most még alig ismerünk? Kérdések, melyekre feleletet csak akkor adhatunk, ha theologusok vagyunk. Ki merne arra vállalkozni, hogy e kérdésekre a maga részéről igennel feleljen? Itt és most értjük meg a feladat új fogalmazását: nem vagyunk, hanem leszünk theologusokká és ha az egyházban az igének vagyunk szolgái, akkor lennünk kell theologusokká, ha csak nem akarunk az élő Isten beszédének meghamisítói lenni.

Dávid Gyula.

(Folyt. köv.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LÁSZLÓ DEZSŐ: *Bethlen Gábor keresztyén élete. Az Élő könyvek* 12-ik számaként jelent meg ez a kis füzet Bethlen Gábor halálának 300 éves fordulója alkalmából. Szerző feladatául Bethlen Gábor keresztyén életének rajzát tűzte ki: arra szólított, hogy rámutasson azokra a pontokra, melyek mutatják: „volt köze Istennek Bethlen Gáborhoz és viszont neki is az Istenhez.” „Szántszándékkal mellőztük az élete külső eredményeire való hivatkozást. Megtehettük volna, hogy vallási türelmessége, iskola- és egyháztámogató munkája, nagy egyháztisztelete, román missziói törekvései, a római kath. bibliafordítást támogató magatartása által igazoljuk keresztyén élete valóságát és komolyságát. Ezeket azonban mellőzzük. Beszélnek élete belső tényei, megnyilatkozott lelke beszédes jelei” — írja tanulmánya záró részében. A könyvecske tehát egy keresztyén jellemnek az életét mutatja, azaz „az Isten által minden vonatkozásban meghatározott életet.” Röviden vázolja a fejedelem külső életét, ír predesztinációs hitéről, belső élete megmozdulásairól, végül igyekszik megoldani keresztyén élete ellenmondásainak titkát.

Predesztinációs hitéről írva kimutatja, hogy a fejedelemnek fel-sége Urához való viszonyának alapja személyes kiválasztottsága. Ezért látja Isten nagyságát élete változatos eseményein keresztül is a maga személyes kiválasztásain túl is megnyilatkozni, s magát Isten eszközének tartja. E hármaskörben részint Bethlen személyes vallomásaival, részint kortársai feljegyzéseivel bizonyítja állításait.

A „Belső élete megmozdulásai” című fejezetben a fejedelem vívódásait, hálaadását, ünneplését rajzolja. Bethlen 1619-iki nagy hadjárataira hajtóttal való készüléseről aránylag meglehetősen részletesekkel ír, s a szerzőre jellegzetesek erre vonatkozó utolsó szavai: „Ha a mai protestáns világ meg is veti a böjtöt, annak van olyan fajtája, amelyik nem ellenkezik az Evangéliummal. Annak a hadseregnek, amelynek fejedelemé és vezérei hűnbocsánattal és büntől való feloldozással indulnak el és amelyet egy ország fegyelmzett önmegtagadása kísér, győzelmes hadseregnek kell lennie. A mai Erdély, sok nyomorúsága között tanulhatna a fejedelemtől.” — Tulajdonképpen az első nyílt párhuzam az akkori és mostani Erdély között.

A „Keresztyén élete ellentmondásai” című fejezet azokkal száll szembe, akik kétségbe vonják Bethlen keresztyén életének komolyságát. A hadakozás szeretetének, a pogány törökkel való szövetkezésnek, jelleme állítólagos ravaszságának, kétszínűségének vádjai hullanak Bethlenre. A támadásokat egytől-egyig Bethlen vallásos alaptermészetének erőteljes kidomborításával veri vissza. Ahogy Bethlen babonásságának adja magyarázatát, az a pár sor mintaszerű megértése egy korjelenség megértő magyarázatának: „Ez a babonás, boszorkányhit nem egyedül Bethlen gyengesége, hanem korjelenség. Keresztyén élete szempontjából akkor lenne veszedelem, ha Isten még ezeknél is hatalmaknál is nagyobbnak nem tartaná.” Végül jelleme gyengeségeiről szól. Nem a megértés szokott frázisaival, hanem a jellem *Igeszerinti megítélésével*, úgy, hogy az Ige alatt élő Bethlen végrendeletének magát megítéltnek, s mégis kegyelmesen megváltottnak jelző sorait idézi. A tanulmány e sorai a legfigyelemreméltóbbak. Az az ifjúság, amelyiknek ajánlja (az 1929. év nyarán erdélyi ref.

ifj. konferenciákon résztvevő leány és fiú testvéreinek) a keresztyén élet döntő kérdésének kiútját látja meg bennük: A megszentelődés folyamatában a bűn súlya alatt síró, s mégis a megváltottság tudatában élő ember Istenben nyugvó életét.

A füzet lapszámát tekintve aránylag hosszasan foglalkoztunk László Dezső tanulmányával, de jelentőségét nézve nem lehetett rövidebben. A könyv ígérete, bizonyára, ilyen stílú műveknek. Merész vállalkozása, hogy a keresztyén élet hőjét Isten mértékei alá állítja be s úgy mutatja meg annak az erdélyi ifjúságnak, amely évfordulót ül, sikerült. A régi példakép-eszménvítéssel szemben itt *embert* kapunk, de az *Isten akaratára szerint való eszközt*. A füzetben nincsenek fellengős dícséretetek, sem követésre buzdító erőltetettségek. Egy keresztyén élet megrajzolása az egész, melynek tényei ébresztenek, Isten iránt való hódolatra készítetnek. Ilyen értelemben harcos, kemény írás. Egyet nélkülözünk benne: a szerző szívének a melegségét. Az írottak után talán különösen hangzik ez a kiicentés, de talán elég a megvilágítására annyit mondanunk, hogy az egész füzetben nem találunk sort, mely Bethlen érzelmi, kedélyvilágának melegére, áradására mutatna. A keresztyén élet e vonása bizonyára nem hiányzott Bethlen életéből. Stílári szemponthól is ez a hibája a füzetnek. A szerzőnek van invenciója, áttekintése, anyag- és gondolatszisztematizáló ereje, valahogy azonban hiányzik a megírás örömeinek a heve, a megtalálás és közlés szemérme, de legerősebben hatni tudó lelkenkezés.

A füzet mindenestre a legerősebb kritikát is megbírja. Nevelők kezében úgy fogásánál, mint lapról-lapra döntésre készítő voltánál alkalmás eszköze a jellemnevelésnek. Adatai tények, melyek a szkeptikus és cinikus ifjúságot is hódolatra készítetik Istennel szemben, akinek olyan eszközei vannak dicsőségének ragyogtatásához, mint a fejedelem áldott élete.

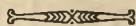
Járosi Andor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VASÁRNAPI ISKOLA

AZ „ÜT“ ÁLLANDÓ MELLÉKLETE
VASÁRNAPI ISKOLAI VEZETŐK RÉSZÉRE.

MEGJELENIK HAVONTA.

EGYES SZÁM ÁRA 2 LEI.

III. ÉVF. 9. SZ.

1929. NOV. HÓ.

A Biblia használata a vasárnapi iskolában.

A mult számban erről szóló cikkünkben szólottunk arról, hogy a Bibliának milyen szerepe van a vas. isk. tanításnál. Akkor megállapítottuk, hogy egyáltalán nem lehet vas. isk. munka (sem tanítás, sem nevelés), mely a Bibliát nélkülözné és feleslegesnek tartaná, sőt a vas. iskolának az a célja, hogy a gyermekek a Bibliát megszeressék s az számukra valóban az élet könyve legyen.

Mit kell evégre tennünk azon kívül, amit előbb már megállapítottunk, azt kell most megvizsgáljunk. Itt is, mint mindenütt, a vezető személyes életének és példájának van nagy ereje. Az első dolog tehát az, nekem, mint vezetőnek látni: mi az én számomra a Biblia? Ha a vezető számára a Biblia csak vasárnapi olvasmány, ha csak egy könyv a többi közül, ha nem sugárzik a vezető egész személyiségéből, szavaiból, magaviseletéből, életéből, az Isten Igéjének szeretete, az, hogy az Ige az ő életének alapja, akkor egyetlen gyermek sem fogja az ő szavai nyomán megkedvelni a Bibliát. De ha a gyermekek látják, hogy a vezető a Bibliáról tisztelettel és szeretettel beszél, hogy az életében Isten Igéje az egyedüli hatalom, akkor ők is tiszteletet és szeretetet éreznek majd Isten Igéje iránt. Ez az első eszköz, amivel a gyermekeket a Biblia használatára vezethetem.

A másik eszköz az, hogy magukat a gyermekeket is buzdítani kell, hogy otthon is olvassák a Bibliát. Erre az első lépés az aranymondás kikeresése, melyet a gyermekek otthon kezdenek meg, esetleg magát az egész történetet is, amiről a vas. iskolában szó volt. Így a gyermek megtanulja a Bibliában való járást. Tévedés azt gondolni, hogy ezt nagyon nehezen tanulja meg a gyermek. Ellenkezőleg mindenki tapasztalhatja, hogy lassan-lassan először az Újszövetségben, majd az egész Bibliában megtanulja a nevezett hely felkeresését. Sokat segít a gyermekeknek a Biblia megszeretésében, ha otthon

a szüleivel együtt *házi áhitatokat* szoktak tartani. Azért a vezetőnek látogatások alkalmával igyekezni kell arra, hogy a családok figyelmét erre felhívja. Lehet, hogy erre vonatkozó tanácsai meghallgatásra nem találunk, de nem kell csüggedni, nem is kell azt erőszakolni, sem a kényszernek eszközeivel élni, mert a gondolat úgymint majd megtalálja az útát a lelkekhez. Ha az az eset állana fenn, hogy a családban szívesen tartanának ilyet, de nem tudják a módját, a vezető ajánlja fel, hogy egy alkalmas időben, egy szombaton este, vagy vasárnap délután elmegy és tart velük házi áhitatot. A házi áhitaton a gyermek megszokja a Bibliát, megismeri, lelkébe véssődik a Biblia jelentősége. Egy következő mód a Bibliának a gyermek életébe való bevitelére az, ha a felvetődő *kérdésekben*, melyek a gyermek lelkében nagy számmal élnek, a megbeszélés alkalmával minden kérdésnél rámutatunk a Biblia üzenetére. Lehetnek ebben olyan kérdések, melyek a gyermekeket csak külsőleg érdeklik a történettel kapcsolatban, lehetnek lelki kérdések, s lehetnek olyan személyes beszélgetéseink, melyek az egyes gyermekek életének bajaival, kísértéseivel foglalkoznak. Az ilyeneknél rá kell mutatni arra a feleletre, amit Isten az ő igéjében ad. Azt is megtehetjük, hogy egyes ígéket megtárgyalunk a gyermekekkel bibliára formájában, hogy így megmutassuk nekik, hogyan kell az ígét olvasni és érteni.

Végül a harmadik az, a gyermekeket arra buzdítani, hogy saját maguk *csendes óráit* tartassanak. Ezt persze csak nagyobb gyermekeknél lehet, de ismertünk sok vas. iskolás gyermeket, akik már IV. elemi osztályos korukban rendszeresen szoktak csendes órát tartani. Ennek módját meg kell magyarázni a gyermekeknek, nehézségeikben segíteni és akadályait el távolítani. Természetesen a Bibliát igazán használni és Isten Igéje gyanánt életébe befogadni csak az a gyermek tudja, akit erre Isten Lelke indít és készíti. Azért gyermekeinkért gyakorlat kell imádkoznunk és kérni Istent, hogy tegye világossá előttük az Ő akaratát.

A Jelentőivek kitöltéséhez.*

Minden vezető tudja, hogy a munka állásáról, haladásáról, esetleges szükségéről csak úgy lehet biztos képet kapni és segítséget nyújtani, ha a jelentések pontosan és teljesen ki vannak töltve. Tehát az áthúzgált, feleletek nélkül hagyott je-

* Kérjük a vezetőket, hogy e sorokat olvassák el és a mellékelt kérdőív kitöltésénél vegyék figyelembe.

lentőív nemcsak hanyagság jele, de megakadályozza azt is, hogy támogatni lehessen azt a munkát ott, ahol támogatásra szorul. Azért tartjuk szükségesnek, hogy pár felvilágosítást adjunk a jelentőív kitöltésének módjáról.

Az első ilyen az a kérdés, hogy a kitöltött íveket *azonnal vissza kell küldeni*, mert ha egy félév is beletelik, míg az összes vas. iskoláktól bejön, az már a kép pontosságának rovására esik. A jelentőívben *laikus* vezetőknek az van nevezve, aki nem lelkész, sem tanító, vagy tanítónő, tehát nem oklevéllel rendelkező tisztviselője az egyháznak. Az előkészítő óra, bibliaóra kérdésében is sok a bizonytalanság. *Előkészítő óra* az, mikor egy helyen több vezető heti egy órán összegyűl és a következő vas. isk. tanítási leckére előkészül. Amiből látható, hogy egy vezető vas. iskolánál nem lehet előkészítő óráról beszélni. A *bibliaóra* alatt itt *csakis* az a bibliaóra értendő, melyet a vas. isk. vezetők, ahol többen vannak, együtt tartanak. Nem tartozik ide az, ha a vezető más (nőszövetségi, leányegyleti, stb.) bibliaórára jár, sem a vezető csendes órája, mert arra fentebb van kérdés. A II. 2., 4. kérdésekre a feleletet a *naplóból* lehet megállapítani. Tehát minden vezető vezessen naplót, melybe felírja, hogy ki, mikor hiányzott a gyermekek közül. A *mulasztásokat* a vas. iskolában olyan eszközökkel, mint a mindennapi iskolában, nem szabad megtorolni. A III. csoport arra vonatkozik, hogy minden vas. iskolai csoport a tanítási órákon kívül szükséges, hogy játékkal, ismeretközléssel, kézügyességgel is foglalkozzék. Nem számít tehát ide más, csak az olyan játék és kézügyesség, melyet a gyermekek a vasárnapi iskolában csinálnak. A IV. csoportban a *jutalmak* olyan füzetek vagy képek lehetnek, melyeket a gyermekek ingyen kapnak, a *kitüntetések* pedig olyan ajándékok, melyeket a szorgalmas járásért, vagy aranymondások tudásáért osztunk. Nagyon fontos dolog az V. csoportban az *adakozás* kérdése, erről többször volt szó, nagyon melegen ajánljuk azt minden vas. isk. figyelmébe. A *vas. isk. ünnepélyek* közé csak az számítható, amit a munka megismertetésére, vagy a vas. isk. célja szolgálatára tartottunk, tehát iskolai ünnepélyek és más ilyenek nem. A vas. isk. ünnepélyeket mindig perselyes adakozással tartjuk s a bejövő jövedelem mindig a vasárnapi iskola céljait szolgálja. A VII. csoportban a *felelős vezető* alatt azt értjük, aki a vas. iskolát fenntartó egyházközséggel szemben felelős, aki gondoskodik a tanítások tartásáról stb. Ahol egy vezető van, ott vagy az, vagy a lelkész, tanító stb. a felelős, ahol több a vezető, ott az, akit az egyházközség megbíz. Az *előkészítő* órákról már fent beszéltünk.

Végül ajánljuk minden vas. iskolának, hogy a *központi alapot*, melyből ezt a lapocskát kiadjuk, támogassa azzal, hogy a jövedelméből minden évben küldjön be egy bizonyos összeget. Az idén még 17 vas. isk. küldött csak erre az alapra, s ajánljuk minden vas. iskolának „*Az Én Kicsinyeim*” című gyermeklap terjesztését és támogatását.

A munka.

Jelen számunkhoz minden nálunk nyilvántartott vas. iskolába *jelentőívet* mellékelünk. Kérjük a vas. isk. vezetőit, hogy a jelentőíveket minél hamarább kitöltve küldjék vissza, hogy a vas. iskolák munkájáról a beszámolót elkészíthesük. Vannak olyan vas. iskolák, melyek az egyházi jelentésben benne vannak ugyan, de a múlt évben küldött jelentőívekre nem válaszoltak. Most ebből a szempontból ismét figyelemmel kísérjük a vas. iskolákról szóló egyházmegyei beszámolókat, s a nálunk nyilván nem tartott helyekre is küldünk jelentő lapot.

Nyugtázások: Varkudui vas. isk. közp. alapra 40 lei. Sepsiszentkirályi vas. isk. közp. alapra 50 lei. Magyarláposi vas. isk. regáti vas. iskolák számára 200 lei.

A vas. isk. munka támogatására az egyházker. belmissziói bizottság megbizta László Dezső ifj. utazótitkárt, hogy a vas. iskolákat is látogassa meg és a munkában segítséget és támogatást nyújtson. Az utazótitkár akár külön, akár amikor ifj. fiúbibliakörök látogatására megy útközben, kész meglátogatni a vas. iskolákat is, s ott ennek a munkának is szolgálni. Kérjük mindazokat, akik segítségét igénybe óhajtják venni, hogy ebbei szándékukat írják meg neki (címe: Cluj-Kolozsvár, Ref. theológia) s a látogatás idejét vele levelezzék meg. Az utazótitkár útiköltségét az egyházker. belmissziói számla hordozza, s így az az egyes vas. iskolákat nem terheli. Kérjük a vas. isk. vezetőket, vegyék igénybe ezt az alkalmat, mivel látható, hogy a fiúbibliakörök munkája az utazótitkári állás beállítása óta nagyon sokat nyert elevenségben és erőben.

A szászvárosi árvaház árvái támogatását a vezetők figyelmébe ajánljuk olyan módzatok szerint, mint az *Az Én Kicsinyeim* c. lap 1—2. számában olvasható.

SZERKESZTI :

DR. IMRE LAJOS

KIADÓHIVATAL :

CLUJ, CALEA VICTORIEI 38.